

Хлопчик О. В.,

аспірант кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

КАТЕГОРІЇ «ЦІЛЬ» ТА «ДОЦІЛЬНІСТЬ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню категорій «ціль» та «доцільність» у кримінальному праві. На підставі аналізу законодавства та наукової літератури запропоновано визначення поняття цілі кримінального права, а також встановлено взаємозв'язок між цілями та завданнями кримінального права. Розкрито зміст поняття доцільність кримінального права.

Ключові слова: ціль кримінального права, завдання кримінального права, засоби кримінального права, доцільність кримінального права.

Постановка проблеми. Кримінальне право завжди займало і продовжує займати особливе місце серед інших галузей. Передусім це пов'язано з тією роллю, яка йому відведена в правовій системі. Адже саме кримінальне право наділено найсуворішими засобами боротьби із найбільш суспільно небезпечними діяннями – кримінальними правопорушеннями. Відповідно, сутність кримінального права передбачає суворо цільовий характер його впливу на охоронювані суспільні відносини [1, с. 87].

Питання цілей кримінального права завжди викликало особливий інтерес серед науковців. Адже пізнання цілей, на досягнення яких направлено кримінальне право, дає можливість зрозуміти його сутність, так як саме в цілях відображається призначення даної галузі. Крім того, встановлення цілей правових норм та інститутів є важливою передумовою розкриття їх змісту та необхідною умовою правильного застосування [2, с. 204].

Окремі питання цілей та доцільності кримінального права розглядали у своїх працях такі вчені, як Л. В. Багрій-Шахматов, П. С. Дагель, Г. А. Злобін, С. Г. Келіна, М. І. Ковальов, О. І. Коробєєв, В. М. Кудрявцев, О. М. Коваленко, С. В. Максимов, В. В. Мальцев, А. І. Марцев, О. А. Мизнікова, А. А. Музика, Н. О. Лопашенко, В. О. Навроцький, І. С. Ной, В. М. Підгородинський, С. В. Познишев, Б. Т. Разгільдєв, О. І. Рарог, М. С. Таганцева, С. Ю. Тимохін, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, В. А. Якушин та інші. Однак незважаючи на значну кількість наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених у даному напрямку проблематика цілей кримінального права є складною і багатогранною та потребує подальшого дослідження. Досі залишаються не вирішеними питання щодо визначення поняття цілі кримінального права та необхідності її законодавчого закріплення, співвідношення цілей та завдань кримінального права, питання доцільності кримінального права.

Виклад основного матеріалу. Важливість дослідження проблем, пов'язаних з ціллю кримінального права, обумовлена тим, що таке дослідження дозволяє: глибше усвідомити сутність та призначення кримінального права, його внутрішню логіку; усвідомити соціальну цінність кримінального права; визначитись в стратегії і тактиці правотворчої та правозастосовчої діяльності і на цій основі удосконалювати практику нормативної фіксації і фактичної реалізації необхідних цілей [3]; вирішити багато проблем, пов'язаних з доцільністю кримінального права.

В філософському енциклопедичному словнику «ціль» визначається, як один з елементів поведінки і свідомої діяльності людини, який характеризує передбачення в мисленні результату

діяльності та шляхи його реалізації за допомогою певних засобів. Ціль виступає як спосіб інтеграції різних дій людини в певну послідовність або систему. Аналіз діяльності, як цілеспрямованої, передбачає виявлення невідповідності між наявною життєвою ситуацією та ціллю; здійснення цілі є процесом подолання цієї невідповідності [4, с. 763]. Ціль, відповідно до думки більшості сучасних філософів, – це феномен, пов'язаний з людиною, її свідомістю, волею, трудовою та іншими видами активності, у тому числі і правовою активністю [5, с. 15].

Тобто кожна дія, кожен процес, кожна раціональна діяльність спрямовані на досягнення певних цілей. Не є винятком і правова діяльність. Будучи одним з механізмів регулювання суспільних відносин, право зрештою являє собою систему засобів для досягнення цілей, які ставлять перед собою суспільство і держава [6]. Ціль – це конкретний еталон, до досягнення якого повинен прагнути будь-який суб'єкт, який реалізує право на практиці [7, с. 17].

В. А. Якушин зазначає: «Ціль – як категорія, що представляє інтелектуальні аспекти психіки людини (стосовно соціальних груп і суспільства в цілому вона є відображенням їх психології та ідеології) за своєю природою об'єктивно-суб'єктивна категорія. Об'єктивність її в тому, що вона детермінується, у кінцевому підсумку, соціальною діяльністю людини (групи, колективу, суспільства), її (їх) умовами життя і діяльності. ...Суб'єктивність цілі в тому, що вона продукт свідомого творіння людей, уявний образ і несе на собі відбиток особистісного, суб'єктивного» [8, с. 185–186]. Тобто, ціль визначається свідомістю людини (людей), але в той же час відображає попередній досвід. Незалежність людини від зовнішнього світу при постановці тієї чи іншої цілі представляється ілюзорною. Ускладнена взаємодія об'єктивного і суб'єктивного в цілі виявляється і в природі потреб, з якої вона витікає. Потреби несуть у собі об'єктивний зміст; у той же час потреби як джерело відповідного інтересу і певної цілі повинні бути усвідомлені [6]. Ціль за своєю природою суб'єктивна, так як є продуктом свідомої творчості людини, але в її діяльності суб'єктивний характер цілі перетворюється на об'єктивний. Таким чином, ціль права, подібно самому праву, може розглядатися і як об'єктивна, і як суб'єктивна категорія. Об'єктивне джерело виникнення цілі права і суб'єктивна її природа – дві органічно пов'язані між собою сторони одного і того ж явища [9].

Д. І. Анісімов зазначає, що ціль у праві – це результати, які суспільство і держава сподіваються досягнути за допомогою використання такого інструменту охорони і регулювання суспільних відносин, як право. Ціль відображає потреби суспільства і держави відносно настання конкретних соціальних наслідків [10, с. 42]. О. А. Мизнікова вказує, що правова ціль – це ідеально передбачувана і гарантована державою модель будь-якого соціального стану та процесу, до досягнення якого за допомогою правових засобів прагнуть суб'єкти правотворчої та правозастосовчої діяльності. Відповідно до позиції вченої вказаним поняттям охоплюється, як ціль в праві так і ціль в юридичній практиці, так як в ідеалі вони повинні співпадати [5, с. 10]. Тобто вся система права в цілому та кожна окрема галузь права направлені на досягнення загальноправових цілей. При цьому, з урахуванням предмету та методів

правового регулювання, кожна із галузей наділена специфічними цілями. Не є виключенням і кримінальне право.

В Кримінальному кодексі України (далі КК України) окремо не передбачено норму, яка б визначала його цілі, натомість у ч. 1 ст. 1 КК України закріплено його завдання. Тому важливим аспектом для подальшого дослідження є співвідношення цілей та завдань кримінального права. У рамках даного дослідження слід звернути увагу на класифікацію цілей в залежності від просторово-часової характеристики та ступеня досяжності цілі, відповідно до якої цілі поділяються на найближчі, перспективні та кінцеві [11]. Кожна найближча ціль, будучи закріплена у відповідних правилах поведінки, виражає завдання правового регулювання в даний період історичного розвитку суспільства. І якщо об'єктивно існуючі можливості є основою для закріплення в праві цілей, то ті, що тільки виникають об'єктивні можливості враховуються в праві лише як перспективна ціль. При закріпленні і формулюванні загальних цілей, законодавець конкретизує їх у специфічні, причому ця конкретизація повинна бути доведена до такого рівня, щоб дана специфічна ціль могла виступати в якості безпосередньої цілі діяльності, і бути досягнута за допомогою потенційних можливостей, закладених у самому праві [9]. Досягнення цілі припускає послідовне вирішення ряду взаємозалежних завдань – проблем, що вимагають вирішення; завдання, таким чином, виступають як проміжні цілі діяльності [12, с. 61]. По відношенню до більш перспективної цілі, завдання завжди виступають як найближчі цілі [1, с. 91].

Тобто в КК України законодавчо закріплені саме найближчі цілі кримінального права – його завдання. Завдання кримінального права – це імперативи, які формулює і явним чином задає у вигляді норм кримінального закону законодавець, виходячи з того, що дотримання цих імперативів забезпечує досягнення цілей кримінального права [13, с. 10–11]. Завдання кримінального права цілком традиційні і в принципі однозначні для будь-якого суспільства та держави. Вони витікають із історичної зумовленості виникнення кримінального права [14, с. 19–20]. Охорона найважливіших для суспільства цінностей являється первинним завданням кримінального права. Охоронне завдання – це вимога захищеності людини, її прав і свобод, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань та забезпечення громадської безпеки, миру і безпеки людства кримінально-правовими засобами [15, с. 15].

Не можна уявити собі таку правову охорону суспільних відносин, яка б не виражалась в їх регулюванні [16, с. 33]. Заборона конкретних видів суспільно небезпечної поведінки, як і визначення прав та обов'язків учасників кримінально-правових відносин, – це напрям кримінально-правового регулювання, який визначає регулятивне завдання. Регулятивне завдання полягає в досягненні стану впорядкованості суспільних відносин, що виникають у зв'язку із вчиненням злочинів, надання їм кримінально-правового характеру і в наділенні їх учасників (громадян і держави, в особі її правозастосовчих органів) правами та обов'язками, які реалізуються і виконуються в рамках цих відносин [15, с. 15–16]. Крім того, П. Л. Фріс зазначає, що норми, які визначають види обставин, що виключають кримінальну відповідальність, несуть виключно регуляторне навантаження [17].

Крім завдання охорони, у ст. 1 КК України законодавчо передбачено ще одне завдання кримінального законодавства – запобігання злочинам. Попереджувальне завдання полягає в установці на запобігання (недопущення) вчинення злочинів будь-якими особами (загальна превенція), або на створення умов, що перешкоджають здійсненню злочинів особами, які вже раніше вчинили злочинні діяння (спеціальна превенція) [15, с. 15].

Погоджуємось з О. М. Коваленко, що виховне завдання також є самостійним завданням кримінального права. Прямо не визначе-

не в законі, виховне завдання встановлюється шляхом системного тлумачення норм кримінального закону. Виховний вплив кримінального права, насамперед, виражається в доведенні змісту кримінально-правових заборон до свідомості громадян. Особливого значення виховне завдання кримінального права набуває сьогодні, коли рівень правосвідомості громадян потребує значного підвищення. Адже на відміну від попереджувального завдання, виховне завдання може вважатися досягнутим у тому випадку, якщо людина не вчиняє злочинів за внутрішнім переконанням, у тому числі з поваги до закону [15, с. 16].

Тобто, традиційно виділяють охоронне, регулятивне, виховне та попереджувальне (запобігання злочинам) завдання кримінального права (його найближчі цілі) (О. М. Коваленко, С. В. Максимов, С. Ю. Тимохін, П. Л. Фріс та інші) [1; 13; 15; 17]. При цьому, охорона являється пріоритетним завданням кримінального права, однак слід враховувати, що кримінально-правовий вплив здійснюється комплексно: охорона та регулювання кола суспільних відносин, які складають предмет кримінального права, попередження вчинення злочинів та виховний вплив [1, с. 98].

Поряд з цим, у науковій літературі зустрічається інший підхід щодо переліку завдань кримінального права. Так, Б. Т. Разгільдієв вказує, що охорона суспільних відносин від злочинних посягань являється єдиним завданням кримінального права [18, с. 14–16]. На наш погляд, зведення завдань кримінального права лише до охорони суспільних відносин у першу чергу не відповідає положенням кримінального закону, де серед завдань визначено не лише охорону суспільних відносин, але й запобігання злочинам. Крім того, таке розуміння завдань кримінального права не співвідноситься з предметом кримінально-правового регулювання та з функціями кримінального права [1, с. 98].

Перспективна та кінцева цілі кримінального права не закріплені в КК України, однак це зовсім не означає, що їх не можливо виокремити на теоретичному рівні. Так, розглядаючи кримінальне право в якості частини, фрагменту загальної системи права, С. Ю. Тимохін зазначає, що його головна ціль полягає в реалізації за допомогою специфічних кримінально-правових засобів, які обумовлені її функціями, того головного орієнтиру, який закріплений в Основному законі [19, с. 145]. На нашу думку, таке визначення є досить узагальненим і потребує певного уточнення. Не так давно перед кримінальним правом стояла ціль повного викорінення злочинності в державі. Однак, весь досвід Радянського Союзу продемонстрував утопічність даної цілі. Досить влучно відображають стан речей щодо даної проблеми слова відомого вченого М. С. Таганцева: «Закінчуються криваві війни, замиряються народи, але немає кінця боротьбі людства з цим дрібним, але непереможним ворогом (злочинністю), і не передбачається той час, коли караюча державна влада перекує свої мечі на орала і заспокоїться в мирі» [20, с. 4].

Тобто, на сьогоднішній день спрямованість кримінального права, його перспективна ціль пов'язується не із знищенням злочинності, а із зниженням її рівня та утриманням злочинності на мінімально можливому рівні, який є безпечним для людини, суспільства та держави. Безпечним для людини, суспільства, держави є такий рівень злочинності, при якому забезпечуються належні умови для реалізації прав, свобод та інтересів людини, забезпечується функціонування та розвиток суспільства і держави. Кінцева ж ціль кримінального права – досягнення контролю над злочинністю [1, с. 93].

Крім того, останнім часом у науковій літературі досить часто акцентується увага на необхідності законодавчого закріплення цілей кримінального права [1; 12]. Однак, у ст. 1 КК України законодавчо визначено його найближчі цілі – завдання. Нами вже зазначалось, що виконання завдань (охорони, регулювання, виховання,

попередження злочинів) передбачає досягнення перспективної та кінцевої цілей кримінального права. Тому, враховуючи абстрактний характер перспективної та кінцевої цілей кримінального права, вважаємо, що законодавець обрав вірний шлях, закріпивши в кримінальному законі саме його найближчі цілі – завдання.

Важливе методологічне значення для з'ясування сутності цілей кримінального права має співвідношення категорій «ціль» та «засіб». Погоджуємось, з С. В. Максимовим та О. К. Гейн, які вважають, що: так як дані категорії є філософськими, тому при встановленні їх кримінально-правового змісту слід враховувати, що вони є взаємозалежними, взаємопов'язаними та ізольовано одна від одної не існують. Тому ціль кримінального права слід розглядати разом з специфічними кримінально-правовими засобами, направленими на її досягнення [1, с. 54; 21, с. 18]. Цілі кримінального права, як і будь-які інші цілі, досягаються за допомогою певних засобів. Засоби в свою чергу – це певні прийоми, способи, які використовуються для досягнення чого-небудь, знаряддя для здійснення якої-небудь діяльності [22, с. 750]. Засіб – це сполучна ланка між суб'єктом і об'єктом діяльності, між ідеальною, уявною моделлю і матеріальним результатом. Відповідно до думки К. В. Шундикова засіб визначається через ціль, вона завжди репрезентує певний орієнтир діяльності. Будь-який предмет або процес є засобом лише остільки, оскільки він служить цілям [23, с. 11–12].

Що стосується засобів у праві (або правових засобів) то це правові явища, що виражаються в наборі юридичних прийомів та інструментів, а також у діях, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права, забезпечується досягнення встановлених цілей. При цьому ціль у праві, у свою чергу, повинна виходити з реально наявних юридичних засобів, необхідних для її досягнення [6]. Тобто, постановка цілі або цілей без врахування засобів їх досягнення являється безперспективним заняттям так само як і те, що засоби повинні відповідати поставленій цілі [24, с. 17]. С. С. Алексєєв дає наступне визначення правових засобів: «Правові засоби – це норми права, індивідуальні приписи та веління, договори, засоби юридичної техніки, всі інші інструменти регулювання, що розглядаються в єдності характерного для них змісту та форми» [25, с. 14].

Стосовно визначення засобів кримінального права, то слід погодитись з С. В. Максимовим, що кримінальне право унікальне в тому плані, що надає законодавцю специфічні засоби, які являються найбільш суворими із всіх можливих у праві, тому кримінально-правові засоби знаходяться на найвищій ієрархічній сходинці серед засобів права. При цьому такі засоби направлені на реалізацію кримінально-правових цілей та потенційно можуть їх досягати [1, с. 54]. Однак помилковою є думка, що єдиним засобом у кримінальному праві являється покарання. Вважаємо, що засоби в праві слід розуміти в широкому сенсі, тобто кожна норма кримінального права являється засобом досягнення певних цілей кримінального права. Досягнення цілей кримінального права відбувається завдяки дії норм кримінального права та застосування конкретних заходів кримінального впливу.

Слід зазначити, що норма права носить загальний характер і саме тому передбачає різні варіанти її застосування. Так, досить багато положень нормативно-правових актів, у тому числі КК України, сконструйовані таким чином, що їх застосування неможливо без розсуду та тлумачення: коли є певні межі в рамках одного рішення, можливість вибору одного рішення з декількох можливих, можливість як застосувати норму, так і утриматися від застосування (наприклад, при призначенні покарання, при застосуванні дискреційних видів звільнення від кримінальної відповідальності або покарання та його відбування). З даного приводу В. О. Туляков зазначає, що кримінальному законодавству України протягом його розвитку був характерний примат дискреційного методу призна-

чення покарання [26, с. 209]. Правозастосувач повинен у межах змісту норми обрати таке рішення, яке найбільш повно відображатиме зміст закону та його ціль. При цьому слід враховувати, що чим більший діапазон можливостей, тим більшого значення набуває ця вимога. Не виключенням у даному питанні є і правотворча діяльність, у тому числі і у сфері кримінального права (криміналізація, декриміналізація, пеналізація, депеналізація та інші). У зв'язку з цим, у кожному окремому випадку, постає необхідність вибору такого варіанту здійснення правотворчої та правозастосовчої діяльності, який би сприяв досягненню того результату, який передбачений ціллю кримінального права. Це і є питання доцільності кримінального права.

Категорія доцільності (лат. *finalis* – спрямований до певної цілі) бере свій початок у філософії, де під нею розуміють цільову визначеність; доцільний – пристрій або поведінка, яким притаманна певна ціль [27, с. 505]. З певної точки зору доцільність властива будь-якій діяльності суб'єкта, яка відповідає певній цілі.

Поняття «доцільність» має давні витоки і тривалий час відносилось до числа антропологічних понять. Але разом з тим дане поняття співвідносилось з реалізацією керуючих функцій соціальних спільнот. У цих областях доцільність правомірно трактувалася як особлива форма зв'язку об'єктів, представлених у співвідношенні із суб'єктом. У даному випадку структура об'єктів визначається як доцільна, якщо вона відповідає вирішенню конкретного завдання, відповідає досягненню заздалегідь поставленої цілі суб'єкта. У ході розробки таких завдань доцільність приймає оціночну форму. Інший аспект доцільності висловлювався у формі цілеспрямованості та супутньої їй організованої діяльності до досягнення наміченого результату [28].

Доцільність пронизує всі сфери людської діяльності, є найважливішою характеристикою будь-якої суспільної практики, у тому числі і у сфері прийняття та реалізації правових норм. Адже, для того щоб ціль права була науково обґрунтованою, потрібно враховувати не тільки саму ціль, а й доцільність її правового закріплення в конкретних умовах місця і часу, необхідно вивчати конкретні можливості, виходити з цих можливостей і спиратися на них [13].

Проблема доцільності в теорії права має два аспекти. З одного боку, нормативний акт, з точки зору законодавця, сам по собі доцільний, містить оптимальні вимоги з регулювання суспільних відносин. Тому слідування йому є найбільш доцільне вирішення питання, досягнення тієї цілі, яку ставив перед собою законодавець при його прийнятті. Неприпустимо прикривати порушення законності посиланнями на доцільність. З іншого боку, доцільність у праві – це відповідність діяльності органів і осіб у рамках закону конкретним умовам місця і часу, вибір оптимального шляху здійснення норми в конкретній життєвій ситуації [29, с. 439].

Тобто доцільністю в праві – це не тільки необхідність вибору суворо в рамках закону оптимальних, що відповідають цілям і завданням суспільства варіантів здійснення правотворчої та правозастосовчої діяльності (поведінки), це також відповідність діяльності органів та осіб у рамках закону конкретним умовам місця та часу. Доцільність у праві – це завжди щось оптимальне, те що відповідає конкретним обставинам, умовам, без врахування яких норма не буде досягати цілей в неї закладених [30, с. 95].

Тобто, орган чи посадова особа, що застосовує право, повинні максимально враховувати особливості місця і часу виконання. Вирішення конкретних справ без урахування їхньої політичної і моральної характеристики, індивідуальних особливостей, без урахування соціальної значущості застосовуваної норми породжує юридичний формалізм і глибоко чуже природі демократії, духу права, принципам діяльності державного апарату [29, с. 439]. Адже, навіть при правильному визначенні цілей і завдань їх до-

сягнення за допомогою правового регулювання, можливі варіанти останнього, вибір яких залежить від безлічі факторів. До них, безумовно, належать рівень правової культури суспільства, його здатність і готовність підкоритися певному правовому регламенту; стан державних органів правозастосування та правоохоронної системи, можливості економічного забезпечення того чи іншого закону [31, с. 192]. Тобто доцільна діяльність (правотворча та правозастосовча) характеризується не тільки необхідністю досягнення цілей, але й пов'язана з конкретними умовами, так як дії, доцільні в одних умовах, можуть при зміні ситуації перейти у свою протилежність. По-справжньому доцільна лише та правотворча та правозастосовча діяльність, яка відповідає загальному напрямку розвитку права, яка ґрунтується на знанні об'єктивних закономірностей і потреб, тобто доцільність є категорія, що використовується для позначення відповідності обраних засобів поставленої цілі. Всі інші варіанти означають діяльність, яка хоча і має певну ціль, але недоцільну в силу невідповідності її обраним засобам [32, с. 13].

Висновки. Підводячи підсумок, слід зазначити, що доцільність у кримінальному праві слід розуміти як вибір шляхів здійснення правотворчої та правозастосовчої діяльності відповідно до цілей кримінального права, обов'язково враховуючи закономірності розвитку суспільства і держави та конкретні життєві обставини (особливості місця та часу). Незважаючи на особливу значимість як для правотворчої, так і для правозастосовчої діяльності, категорії «доцільність» не приділено належної уваги в рамках кримінально-правової науки. Подальшими напрямками наукових розвідок може бути дослідження доцільності як принципу кримінального права та його реалізації в правотворчій та правозастосовчій діяльності.

Література:

- Максимов С. В. Цели в уголовном праве : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / С. В. Максимов. – Ульяновск, 2002. – 189 с.
- Васьковский Е. В. Цивилистическая методология. Учение о толковании и применении гражданских законов / Е. В. Васьковский. – М. : АО «Центр ЮриИнфо», 2002. – 508 с.
- Шундилов К. В. Цели и средства в праве : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / К. В. Шундилов. – Саратов, 1999. – 182 с.
- Философский энциклопедический словарь / Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
- Мызникова Е. А. Цели в праве: теоретико-правовой анализ : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Е. А. Мызникова. – Краснодар, 2011. – 214 с.
- Севостьянов А. А. Соотношение цели в праве и иных правовых категорий / А. А. Севостьянов // Вестн. ТИСБИ. – 2012. – № 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tisbi.ru/assets/Site/Science/Documents/430-SEVOSTYANOV.pdf>.
- Струнков С. К. Цели и средства в праве: понятие и признаки / С. К. Струнков // Вестник ВУиТ. Сер. «Юриспруденция». – Тольятти : ВУиТ, 2003. – Вып. 27. – С. 14–20.
- Якушин В. А. Субъективное вменение и его значение в уголовном праве / В. А. Якушин. – Тольятти : ТолПИ, 1998. – 291 с.
- Федоров Г. Цель и ценность права / Г. Федоров // Журнал «Закон и жизнь». – № 5. – 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=13006>.
- Анисимов Д. И. Функции уголовного права / Д. И. Анисимов // Вестник юридического факультета : сб. науч. тр. – Самара : Изд-во Самар. гуманит. акад., 2006. – Вып. 7. – С. 41–52.
- Керимов Д. А. Категория цели в советском праве / Д. А. Керимов // Правоведение. – 1964. – № 3. – С. 31–38 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1130223>.
- Ощия А. С. Дефініція функції кримінального права / А. С. Ощия // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 60. – С. 57–64.
- Тимохин С. Ю. Функции, задачи и цели уголовного права: проблемы соотношения : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / С. Ю. Тимохин. – Владивосток, 2002. – 18 с.
- Наумов А. В. Российское уголовное право. Общая часть : курс лекций / А. В. Наумов. – 2-е изд. Перераб. и доп. – М. : БЕК, 1999. – 590 с.
- Коваленко О. Н. Задачи и функциональные возможности уголовного права : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / О. Н. Коваленко. – Самара, 2012. – 22 с.
- Тарбагаев А. Н. Понятие и цели уголовной ответственности : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / А. Н. Тарбагаев. – Л., 1983. – 226 с.
- Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник для студентів вищих навчальних закладів]. – К. : Атіка, 2004. – 488 с.
- Разгильдиев Б. Т. Задачи уголовного права Российской Федерации и их реализации : дисс. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.08 / Б. Т. Разгильдиев; Академия Министерства внутренних дел Российской Федерации. – М., 1994. – 36 с.
- Тимохин С. Ю. Функции, задачи и цели уголовного права: проблемы соотношения : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / С. Ю. Тимохин. – Владивосток, 2002. – 200 с.
- Таганцев Н. С. Русское уголовное право в 2 т. – Т. 1. – М. : Наука, 1994. – 380 с.
- Гейн А. К. Цель как криминообразующий признак : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / А. К. Гейн. – Екатеринбург, 2010. – 207 с.
- Ожегов С. И. Словарь русского языка. – М., – 1970. – 900 с.
- Шундилов К. В. Цели и средства в праве: общетеоретический аспект : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / К. В. Шундилов. – Саратов, 1999. – 24 с.
- Фатхутдинов А. И. Цели наказания и правовое регулирование механизма их достижения по УК РФ : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / А. И. Фатхутдинов. – Казань, 2003. – 185 с.
- Алексеев С. С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация / С. С. Алексеев // Советское государство и право. – 1987. – № 6. – С. 14–18.
- Туляков В. О. Призначення покарання / В. О. Туляков, А. С. Макаренко // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1(1). – С. 208–227.
- Философский энциклопедический словарь / Е. Ф. Губский, Г. В. Корбаева, В. А. Лутченко. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 576 с.
- Лёвин В. Г. Дискурс о целесообразности в контексте философии науки / В. Г. Лёвин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://prestizh-m.ru/celi>.
- Головистикова А. Н., Дмитриев Ю. А. Проблемы теории государства и права : [учебник] / А. Н. Головистикова, Ю. А. Дмитриев. – М. : ЭКСМО, 2005. – 649 с.
- Бавсун М. В., Марцев А. И. Целесообразность в уголовном праве / М. В. Бавсун, А. И. Марцев // Правоведение. – 2003. – № 4. – С. 94–106.
- Законность в Российской Федерации / [В. Н. Кудрявцев, Ю. А. Тихомиров, Н. М. Колосова и др.]; под ред. Ю. А. Тихомирова. – М. : Спарк, 1998. – 215 с.
- Чулюкин Л. Д. Природа и значение цели в советском праве / Л. Д. Чулюкин. – Казань : Издательство Казанского университета, 1984. – 104 с.

Хлопчик О. В. Категории «цель» и «целесообразность» в уголовном праве Украины

Аннотация. Статья посвящена исследованию категорий «цель» и «целесообразность» в уголовном праве. На основании анализа законодательства и научной литературы предложено определение понятия цели уголовного права, а также установлена взаимосвязь между целями и задачами уголовного права. Раскрыто содержание понятия целесообразности уголовного права.

Ключевые слова: цель уголовного права, задачи уголовного права, средства уголовного права, целесообразность уголовного права.

Khlopchyk O. The categories «purpose» and «expediency» in criminal law of Ukraine

Summary. The article is devoted to the research of categories «purpose» and «expediency» in criminal law. Based on the analysis of legislation and scientific literature suggested a definition of the purpose of criminal law and established the relationship between the purposes and objectives of criminal law. The article reveals the concept of expediency of criminal law.

Key words: purpose of criminal law, objectives of criminal law, means of criminal law, expediency of criminal law.